

ESTHER ARROYO AMAYUELAS I SERGIO CÁMARA LAPUENTE
(COORD.), *EL DERECHO PRIVADO EN EL NUEVO PARADIGMA
DIGITAL*, MADRID, COLEGIO NOTARIAL DE CATALUÑA I
MARCIAL PONS, 2020, 526 PÀGINES

El dret privat europeu i, en particular, el dret contractual s'enfronten a la seva revisió com a conseqüència del nou paradigma digital que afecta les bases dels contractes. En aquest sentit, el congrés coorganitzat el passat mes d'octubre de 2019 per la càtedra Jean Monnet de la Universitat de Barcelona i pel Col·legi de Notaris de Catalunya en el marc del Projecte I+D+I DER2017-84748-R, ha donat lloc a l'obra dirigida per la Dra. Esther Arroyo Amayuelas i pel Dr. Sergio Cámara Lapuente titulada *El derecho privado en el nuevo paradigma digital*. L'obra recull els treballs que diferents professors internacionals i nacionals van defensar en el marc del congrés celebrat que duia el mateix nom, tot abordant els reptes als quals s'enfronta el dret privat europeu com a conseqüència del nou paradigma digital que s'està instaurant i que afecta el dret contractual europeu. L'obra es divideix en cinc capítols temàtics que agrupen els diversos treballs.

El primer capítol, que es titula «Contratos sobre contenidos digitales, servicios digitales y compraventa de bienes de consumo», té per objecte els treballs que aborden l'anàlisi de les noves directives europees publicades en el *Diari Oficial de la Unió Europea* el passat mes de maig de 2019. Em refereixo a la Directiva 2019/771/UE, de 20 de maig, relativa a determinats aspectes dels contractes de compravenda de béns (en endavant, DCCB), i a la Directiva 2019/770, de 20 de maig, relativa a determinats aspectes dels contractes de subministrament de continguts i serveis digitals (en endavant, DCSD). L'adopció d'aquestes dues noves directives germanes s'emmarca en l'Estratègia per al Mercat Únic Digital (*Digital Single Market Strategy*) que va emprendre el desembre del 2015 la Comissió Europea, llavors dirigida pel seu president, Jean-Claude Juncker. En el marc d'aquesta estratègia, la Comissió Europea va anunciar un conjunt de mesures per a fer front als reptes que planteja la revolució digital, amb el clar objectiu de convertir el comerç electrònic en un motor de creixement econòmic i de promoure un marc legal eficient que eviti la desconfiança dels consumidors en les compravendes en el si de la Unió Europea i estableixi un règim jurídic uniforme per a les compravendes de béns de consum i el subministrament de continguts i serveis digitals.

Jorge Morais Carvalho, professor de la Facultat de Dret de la Universitat Nova de Lisboa, ha escrit el primer treball que incorpora el primer capítol de l'obra. L'autor ens presenta les principals novetats que introdueixen la DCCB i la DCSD amb un enfocament crític respecte de la versió d'ambdues directives adoptada finalment.

Podem destacar la crítica de l'autor sobre el nivell d'harmonització màxima que presenten les dues directives aprovades. Particularment, la DCCB, que deroga la Directiva 1999/44/CE, del 25 de maig, sobre determinats aspectes de la venda i les garanties dels béns de consum, adoptava un nivell mínim d'harmonització que va donar lloc a nivells desiguals de protecció dels consumidors en els diferents estats membres. Com a conseqüència de l'harmonització màxima que adopta la DCCB, el nivell de protecció dels consumidors en alguns estats membres es veurà reduït, i Morais Carvalho esmenta el cas del seu estat d'origen, Portugal.

Els nous criteris per a determinar la conformitat dels béns i dels continguts i serveis digitals són estudiats pel professor Christian Twigg-Flesner en l'article que s'inclou en el primer capítol de l'obra recensionada i titulat «Conformity of goods and digital content/digital services». Després de justificar la necessitat que hi hagi uns criteris subjectius i uns criteris objectius per a determinar una eventual falta de conformitat dels béns i continguts o serveis digitals adquirits pels consumidors, l'autor exposa les principals novetats que incorporen la DCCB i la DCSD i es mostra crític amb els textos adoptats finalment.

Per la seva banda, la professora Lúcia Arnau Raventós ha escrit l'article «Remedios por falta de conformidad en contratos de compraventa y de suministro de elementos digitales con varias prestaciones», sobre la falta de conformitat i els remeis que hi ha a l'abast dels compradors i els venedors en el cas dels contractes de compravenda amb pluralitat d'objectes, ja siguin de la mateixa naturalesa (pluralitat objectiva simple), ja siguin de diferent naturalesa (pluralitat objectiva complexa), amb diverses prestacions. Es tracta d'una qüestió que no aborden directament la DCCB i la DCSD, però, contràriament al que es preveia en la Directiva 1999/44/CE, sí que es desprèn de l'articulat d'ambdues directives una major receptivitat dels textos per a enfrontar-se al problema de les faltes de conformitat en els contractes de compravenda amb diverses prestacions.

Cal destacar la crítica que fa l'autora sobre la manca de coordinació interna entre els textos de la DCCB i la DCSD a l'hora d'enfrontar-se al problema de la falta de conformitat en els contractes amb una pluralitat objectiva d'objectes. En aquest sentit, l'article 16.2 DCCB és l'únic que es refereix a aquest problema de manera directa, si bé a partir del precepte no s'arriben a comprendre els efectes de la resolució del contracte com a remei davant la manca de conformitat en aquests contractes. Per la seva banda, l'article 13.6 DCCB incorpora el remei de la suspensió del compliment de les obligacions del comprador quan el venedor ha incomplert la seva obligació consistent a lliurar el bé conforme al contracte de compravenda. No obstant això, tampoc no es regulen els efectes d'aquest remei en els contractes amb una pluralitat objectiva d'objectes. El que és més sorprenent és que la DCSD, que en els seus articles no preveu res sobre aquest problema, sigui més clara que la DCCB. Finalment, l'autora acaba plantejant la dificultat d'esmenar la manca d'equivalència dels textos de les directives a través de la seva transposició en els ordenaments jurídics interns dels estats membres, atès el caràcter d'harmonització màxima d'ambdues directives.

El primer capítol de l'obra recensionada acaba amb una contribució de la professora Beate Gsell: «Time limits of remedies under Directives (EU) 2019/770 and (EU) 2019/771 with particular regard to hidden defects». Principalment, l'autora se centra en la crítica del diferent règim jurídic que estableixen la DCCB i la DCSD en relació amb el període de responsabilitat dels venedors de béns amb continguts o serveis digitals, quan aquests últims són subministrats en un únic acte o de manera successiva en el temps, segons les estipulacions contingudes en el contracte de compravenda dels béns. L'autora destaca que el subministrament continuat de continguts o serveis digitals afavoreix el consumidor respecte de les compravendes d'aquest tipus de béns quan els continguts o serveis digitals són subministrats en un únic acte. A continuació l'autora estableix quins paràmetres haurien de tenir en consideració els estats membres quan transposin la DCCB i la DCSD en els ordenaments jurídics respectius respecte dels terminis de prescripció dels remeis que estableixen les directives per a esmenar les faltes de conformitat dels béns o dels continguts o serveis digitals. A més, l'autora es qüestiona fins a quin punt el principi d'harmonització màxima de les directives és compatible amb l'habilitació expressa dels estats membres per a mantenir altres règims de responsabilitat, com els vicis ocults (considerant 18 DCCB), quan el comprador sigui un consumidor.

El segon capítol de l'obra, titulat «Destino de los datos personales y servicios digitales: ¿comercio o/y protección?», aborda, sobretot, els reptes principals als quals s'enfronta el dret contractual europeu com a conseqüència dels nous models de negoci que es basen en transaccions i subministraments de serveis i continguts digitals que, alhora, poden comprometre les dades personals dels consumidors. En aquest sentit, el tercer capítol de l'obra se centra en l'estudi d'alguns aspectes de la DCSD i en la seva relació amb el Reglament general de protecció de dades (en endavant, RGDP).

El primer treball que incorpora aquest capítol de l'obra es titula «Un modelo de mercado para los datos personales: estado de la cuestión a partir de la nueva Directiva sobre contenidos y servicios digitales» i el signa l'autor Axel Metzger. L'article tracta tres grans qüestions. En primer lloc, l'autor destaca el canvi de paradigma que representa la nova DCSD, ja que s'aplicarà en qualsevol contracte en què el subministrament de continguts o serveis digitals es faci a canvi del pagament d'un preu o a canvi d'una contraprestació no dinerària, com ara la recopilació de dades personals de l'usuari. En segon lloc, l'autor es planteja el paper dels drets contractuals dels estats membres en la transposició de la DCSD. Tot i que queda clar, segons el considerant 24 DCSD, que la Directiva s'aplica als contractes en virtut dels quals l'empresari subministra o es compromet a subministrar continguts o serveis digitals al consumidor, la DCSD no regula què s'ha de considerar contracte i què no, ni, entre altres qüestions, els requisits de l'oferta, l'acceptació o la causa dels contractes de subministrament de serveis i continguts digitals. Totes aquestes qüestions depenen del dret contractual dels estats membres, cadascun amb la seva tradició i elements propis. Finalment, l'autor posa de manifest alguns riscos i disfuncions del mercat de les dades personals, com

l'escassa competència que hi ha en aquest mercat entre els seus operadors principals (Google, Apple, Facebook, Amazon) i, per tant, les dificultats del dret de la competència per a fer aquest mercat més competitiu o les dificultats per a assolir un nivell asimètric o equiparable d'informació entre els consumidors i els empresaris a causa de les condicions generals de la contractació d'aquests negocis.

El segon treball que incorpora el segon capítol de l'obra es titula «Resolución contractual y destino de los datos y contenidos generados por los usuarios de servicios digitales» i el signa el Dr. Sergio Cámara Lapuente. L'article s'ocupa de les previsions contingudes en la DCSD sobre la destinació dels continguts generats pels usuaris de serveis digitals. Així doncs, en primer lloc l'autor es planteja, arran del caràcter d'harmonització màxima de la DCSD, quines facultats tenen els estats membres per a expandir les regles de la DCSD sobre el destí de les dades en els casos d'extinció del contracte diferents de la resolució contractual. A continuació l'autor fa una comparació entre l'abast dels drets reconeguts en el RGPD i els reconeguts en la DCSD, repassa l'evolució legislativa dels drets reconeguts i estudia les diferències entre les dades objecte de disposició pels seus titulars en el RGPD i la DCSD. Finalment, l'autor explica com es reproduïxen a la pràctica els drets reconeguts als consumidors en les condicions generals de la contractació dels contractes de les principals plataformes de continguts i serveis digitals.

El tercer treball es titula «Interacción entre protección del consumidor y protección de datos personales en la Directiva (UE) 2019/770: licitud del tratamiento y conformidad de contenidos y servicios digitales» i la seva autora és la Dra. Rosa María García Pérez. L'autora aborda la imbricació del dret fonamental a la protecció de dades en els contractes de subministrament de serveis i continguts digitals de l'àmbit de la DCSD. En una part important de l'article, l'autora es qüestiona quines bases jurídiques legitimadores del tractament de dades personals del RGPD (art. 6 RGPD) legitimen que l'empresari tracti dades personals facilitades pels consumidors amb finalitats diferents del subministrament de continguts o serveis digitals. Destaca l'enfocament pràctic d'aquesta qüestió sobre la base de les clàusules de privacitat de les principals plataformes tecnològiques, i precisament aquest estudi pràctic acaba demostrant la possibilitat de legitimar el tractament de les dades personals facilitades pels consumidors amb finalitats diferents del subministrament de continguts o serveis digitals en funció de diverses bases de legitimació de l'article 6 RGPD. En segon lloc, l'autora es qüestiona com els principis i les obligacions que el RGPD imposa al responsable del tractament afecten l'examen de la conformitat amb el contracte de les prestacions digitals.

Finalment, el tercer capítol conclou amb el treball de la Dra. Maria Esperança Ginebra Molins titulat «Voluntades digitales: disposiciones *mortis causa*». L'autora estudia, des d'un punt de vista comparat, quines són les solucions legislatives que diferents estats d'arreu del món han donat al tractament del rastre digital i el patrimoni digital després de la defunció dels particulars. Les diverses normes existents

en el panorama internacional sobre aquesta matèria posen de manifest la tensió que es produeix entre el vessant patrimonial del patrimoni digital del causant i el vessant personal, especialment pel que fa a la protecció de la intimitat, la privacitat i les dades de caràcter personal. D'acord amb aquests dos vessants del patrimoni digital, els estats que han regulat aquesta matèria han donat primacia a un d'aquests dos vessants. Finalment, l'autora exposa els principals trets de la Llei catalana 10/2017, de 27 de juny, relativa a les voluntats digitals, i de la Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals.

El tercer capítol de l'obra, que es titula «Comercio electrónico y mercados online», agrupa un conjunt d'articles sobre temàtiques diverses, com ara les plataformes intermediàries proveïdores de serveis en línia, qüestions de dret internacional privat i l'estat de *flow* que experimenten els consumidors en el comerç electrònic.

En primer lloc, trobem l'article de la doctoranda Joana Campos Carvalho: «Online platforms: concept, role in the conclusion of contracts and current legal framework in Europe». L'article analitza el concepte de *plataforma intermediària proveïdora de serveis en línia* i exposa que en el marc de la contractació de serveis hi ha tres contractes diferents: 1) entre la plataforma intermediària i l'empresari; 2) entre la plataforma i el consumidor, i 3) entre l'empresari i el consumidor, que és el contracte principal fruit dels altres contractes. Cal destacar l'anàlisi que fa l'autora sobre la naturalesa jurídica de les diferents relacions jurídiques que neixen en el marc d'aquest nou model de contractació i la constatació de les dificultats per a emmarcar aquests contractes dins el concepte de *mandat* o de *clàusula per tercer que es designarà*. L'article també recull els pronunciaments del Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) sobre aquesta matèria, que també són un reflex de la complexitat i el caràcter disruptiu del fenomen segons el dret contractual europeu tradicional. Finalment, l'autora exposa les iniciatives legislatives existents en el si de la Unió Europea per a regular aquesta matèria.

El segon treball que s'inclou en el tercer capítol de l'obra es titula «El reglamento sobre bloqueo geográfico injustificado y la aplicación de las normas de derecho internacional privado a los contratos de consumo concluidos por vía electrónica» i n'és l'autor el Dr. Raúl Lafuente Sánchez. L'autor posa de manifest les barreres que en els últims anys els prestadors de serveis en línia han posat al lliure comerç en el marc de la Unió Europea i que han desembocat en una discriminació del consumidor per diferents criteris (lloc de residència, nacionalitat, llengua, etc.). A continuació l'autor presenta les principals novetats que incorpora el Reglament (UE) 2018/302, del Parlament Europeu i del Consell, de 28 de febrer de 2018, sobre mesures destinades a impedir el bloqueig geogràfic injustificat. Un cop feta la presentació del Reglament de bloqueig geogràfic injustificat i del context en el qual s'emmarca, l'autor se centra en l'estudi de la interacció d'aquest reglament amb les normes del dret internacional privat, concretament amb el Reglament de Brussel·les I Bis i el Reglament Roma I. Destaca l'anàlisi del concepte «d'activitats dirigides a l'estat membre del domicili o

residència habitual del consumidor» que utilitza la legislació de dret internacional privat i com aquest concepte ha estat interpretat pel TJUE a l'efecte de protegir els consumidors. Finalment, l'autor posa llum en la relació que es produeix entre el nou reglament de bloqueig geogràfic injustificat i les normes del dret internacional privat, especialment sobre com els indicis que el TJUE ha determinat com a reveladors que uns prestadors de serveis en línia que dirigeixen les seves activitats cap a un estat membre, s'imbriquen en les diferents prohibicions de bloqueig geogràfic injustificat. L'autor conclou que l'aplicació del Reglament sobre bloqueig geogràfic injustificat és plenament compatible amb les normes del dret internacional privat i amb el respecte a la llibertat contractual de les empreses per a desenvolupar les seves activitats comercials.

El tercer capítol de l'obra acaba amb un article del catedràtic Agustín V. Ruiz Vega: «El estado de *flow* y comercio electrónico: ¿existen diferencias en la conducta de los consumidores según el dispositivo electrónico utilizado?». L'article analitza els factors que contribueixen al fet que els consumidors es trobin en un estat de *flow* quan compren en línia, és a dir, els factors que fan que el consumidor gaudeixi del procés de compra fins al punt de quedar abduït pel procés. En aquest article l'autor publica els resultats d'un estudi empíric que s'ha dut a terme per tal d'estudiar les variables que condicionen l'estat de *flow* dels consumidors a l'hora de contractar béns i serveis en línia. L'autor conclou que els consumidors assolixen l'estat de *flow* d'una manera diferent quan operen en línia segons el dispositiu electrònic utilitzat en la contractació. D'altra banda, l'autor també destaca la despreocupació dels usuaris per la protecció de les seves dades personals.

El quart capítol agrupa un conjunt de treballs sobre les plataformes d'intermediació i la propietat intel·lectual. El primer treball que recull el capítol es titula «La responsabilidad de los intermediarios en internet: ¿puertos seguros a prueba de futuro?» i n'és l'autora la professora Esther Arroyo Amayuelas. Al llarg de l'article aquesta posa de manifest que, tot i que fa tot just deu anys que la Directiva 2000/31/CE està en vigor, la ràpida evolució de les noves tecnologies i dels serveis digitals que han sorgit fa que sigui necessària una reforma profunda per part de la nova Comissió Europea que satisfaci tots els interessos que hi ha en joc (protecció de les víctimes de conductes il·lícites que tenen lloc a Internet, els drets a la llibertat d'expressió i d'empresa, i el negoci d'Internet). En aquest sentit, l'autora exposa les directrius d'un document que s'ha filtrat amb les notes d'una futura directiva de serveis digitals que hauria de substituir en els propers anys la Directiva 2000/31/CE.

A continuació trobem l'article del professor Gerald Spindler, «¿Compartir contenidos en línea o no? Un análisis del artículo 17 de la Directiva sobre propiedad intelectual en el mercado único digital», que duu a terme una anàlisi extensa de l'article 17 de la Directiva (UE) 2019/790, del Parlament Europeu i del Consell, de 17 d'abril de 2019. El més destacable d'aquest treball és l'exposició del joc d'equilibris que ha fet el legislador europeu a l'hora de limitar els drets dels tres col·lectius afec-

tats: els prestadors de serveis que permeten compartir continguts digitals, els usuaris d'aquests serveis i els titulars de drets de propietat intel·lectual. Aquesta qüestió no és intranscendent, ja que les limitacions de drets que incorpora la Directiva (UE) 2019/790 poden afectar alguns drets dels usuaris reconeguts en la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea, o bé poden ensorrar el negoci d'Internet si aquest deixés de ser rendible per als prestadors de serveis a causa de la imposició de mesures de control excessives. En aquest sentit, la jurisprudència del TJUE tampoc no ha contribuït a establir uns criteris d'interpretació uniformes. Finalment, ara correspon als estats membres transposar la norma en els seus ordenaments jurídics respectius, però l'autor alerta que el caràcter d'harmonització màxima de la Directiva (UE) 2019/790 limita les possibilitats dels estats d'aclarir determinats aspectes de l'article 17 de la Directiva (UE) 2019/790.

Finalment, el quart capítol de l'obra finalitza amb l'article del professor José Manuel Ventura Ventura titulat «Las editoriales de publicaciones de prensa, nuevos titulares de viejos derechos de propiedad intelectual». L'article comença fent-se ressò de les antigues reivindicacions de les editorials de publicacions de premsa en matèria de propietat intel·lectual. No obstant això, les reivindicacions de les editorials de premsa no han estat escoltades per la Comissió Europea fins l'any 2016, quan, en el marc de l'estratègia per al mercat únic digital d'Europa, es va consultar les editorials de premsa sobre la protecció dels seus drets de propietat intel·lectual. El resultat d'aquesta consulta ha donat lloc al nou article 15 de la Directiva (UE) 2019/790, del Parlament Europeu i del Consell, de 17 d'abril de 2019. A partir d'aquí, l'article recensionat posa llum al contingut dels drets de les editorials de premsa, d'acord amb els considerants que la mateixa directiva dedica a aquesta matèria. Per acabar, l'autor es planteja quines seran les conseqüències de la transposició de l'article 15 de la Directiva (UE) 2019/790 a l'ordenament jurídic espanyol. En aquest sentit, l'autor defensa la derogació de l'article 32.2 del text refós de la Llei de propietat intel·lectual.

L'obra acaba amb un cinquè capítol dedicat al tractament de la identitat digital en els serveis financers i la conducció autònoma, dos reptes als quals s'ha d'enfrontar la Unió Europea en els propers anys.

El primer article de l'últim capítol es titula «Regulation of electronic identification in financial services: digital identity and financial inclusion dimensions» i és escrit per Lina Dagilienė i Paulius Astromskis. L'article està dividit en tres seccions. En primer lloc, els autors expliquen i defensen les iniciatives d'algunes institucions per a crear una veritable identitat digital dels individus que contribueixi a la seva inserció social i econòmica. En aquest sentit, els autors expliquen que el 20% de la població global no té cap document expedit per cap autoritat governamental que en certifiqui la identitat. Això fa que 1,5 bilions de persones no puguin acreditar la seva identitat. En segon lloc, els autors fan un repàs de l'evolució legislativa de la regulació de la identificació electrònica en el si de la Unió Europea, començant per la Declaració número 12 de 1988 del Comitè Econòmic i Social, per la qual s'obligava les entitats

financeres a identificar els seus clients fins a l'aprovació de la Directiva 2018/843, de 30 de maig de 2018, relativa a la prevenció de l'ús del sistema financer per al blanqueig de capitals o el finançament del terrorisme. Finalment, els autors fan un seguit de recomanacions per a la futura regulació de la identitat digital, que es fonamentaria en diferents indicadors biomètrics dels individus i en la tecnologia de nusos o *blockchain*.

La professora Mónica Navarro-Michel estudia en el seu article «La aplicación de la normativa sobre accidentes de tráfico a los causados por vehículos automatizados y autónomos» quines són les reformes legislatives que la Unió Europea ha d'adoptar en el futur per a regular degudament el fenomen de la conducció autònoma. En primer lloc, exposa que no solament les normes relatives als accidents de trànsit serien aplicables en aquesta matèria, sinó que altres normes, com la relativa als productes defectuosos, podrien oferir una major protecció a la víctima en termes de rescabament dels danys. Altres autors defensen l'aplicació de les normes sobre responsabilitat per danys causats per animals o responsabilitat per un fet aliè. En segon lloc, l'autora distingeix els conceptes de *vehicle autònom*, *vehicle automatitzat* i *vehicle connectat*, i exposa els trets característics dels diferents nivells d'automatització dels vehicles. Però el que més destaca de l'article recensionat és l'examen dels subjectes responsables en els accidents de circulació de vehicles autònoms. El fet que aquest tipus de vehicles puguin circular sense conductor comporta que sigui necessària una reforma legislativa per a identificar qui és el conductor d'aquest tipus de vehicles, que pot només haver d'intervenir en casos d'emergència per a anul·lar la conducció autònoma i assumir la conducció automàtica del vehicle. Finalment, l'article acaba amb l'exposició de les primeres reformes legislatives que s'han dut a terme en països de la Unió Europea per a modificar les legislacions de trànsit respectives (Alemanya i el Regne Unit).

Guillem Izquierdo Grau
Doctor en dret